

користолюбство, егоїзм, нехтування інтересами суспільства, віра у всесилля грошей і зневажливе ставлення до сумлінних працівників [4, с. 528].

Таким чином, протидія корупційній злочинності передбачає всебічне вивчення цього явища. Головним у кримінологічній характеристиці злочину є особа злочинця. Особу коупційного злочинця варто визначити як сукупність істотних стійких властивостей і ознак, що обумовлені соціально-демографічними, соціально-рольовими та морально-психологічними характеристиками що притаманні особам, які вчиняють корупційні злочини.

Список використаних джерел

1. Криминология: Учеб, для вузов / А.Ф. Агапов, Л.В. Баринаова, В.Г. Гриб и др.; под ред. В.Д. Малкова. М., 2006. С. 34.
2. Федоров А.Ю., Алимов С.А. Личность современного коррупционера: основные результаты криминологического исследования // Вестник Московского университета МВД России. 2010. № 1. С. 157.
3. Федоров А.Ю., Алимов С.А. Личность современного коррупционера: основные результаты криминологического исследования // Вестник Московского университета МВД России. 2010. № 1. С. 157.
4. Криминология: Учеб, для вузов / А.Ф. Агапов, Л.В. Баринаова, В.Г. Гриби др.; под ред. В.Д. Малкова. С. 528.

Рожнова Вікторія Василівна, провідний науковий співробітник інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ ЯК КОРУПЦІЙНИЙ РИЗИК У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Серед основних джерел факторів, що можуть сприяти виникненню корупції в державі, насамперед, називають нормативно - правові акти, що видаються державними органами. Відповідно до Роз'яснень Міністерства юстиції України від 21 травня 2012 р. саме недосконалість законодавства дозволяє хапким на руку посадовим особам використовувати надані їм службові повноваження та пов'язані з цим можливості для одержання неправомірної вигоди або приймати обіцянки такої вигоди для себе чи інших осіб, уникаючи при цьому покарання [1].

Зменшити масштаби проблем, що виникають внаслідок недосконалості законодавства, як відомо, покликана антикорупційна

експертиза як проектів, так і вже чинних нормативно-правових актів, обов'язковість проведення якої на цей час передбачена ст. 55 Закону України «Про запобігання корупції». Відповідно до ч. 4 цієї статті антикорупційна експертиза нормативно-правових актів здійснюється, зокрема, у таких сферах: 1) прав та свобод людини і громадянина; 2) повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 3) надання адміністративних послуг; 4) розподілу та витрачання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів; 5) конкурсних (тендерних) процедур [2].

Кримінальний процесуальний закон, як і будь-який інший закон, і насамперед, у сфері прав та свобод людини і громадянина, повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, має бути позбавлений факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень.

Водночас, виявлення таких факторів у тексті кримінального процесуального закону - завдання не легке.

Відповідно до ч. 2 ст. 55 Закону України «Про запобігання корупції» обов'язкова антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією [2].

При цьому, якщо процедурні аспекти антикорупційної експертизи, що проводиться Міністерством юстиції України, виписані у Порядку проведення антикорупційної експертизи (затв. наказом МЮ від 18 березня 2015 р. № 383/5) [3] та у Методології проведення антикорупційної експертизи (затв. наказом МЮ від 24 квітня 2017 р. № 1395/5) [4] (далі - Методологія), що були розроблені на виконання вимог закону, то антикорупційна експертиза, що здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією, за даними Центру політико-правових реформ, в умовах відсутності законодавчої вимоги про розроблення цим Комітетом порядку чи методології здійснення ним антикорупційної експертизи, проводиться без власної методології комітету, за «спрощеним» варіантом Методології, розробленої Міністерством юстиції України [5, с. 152].

Висновки антикорупційної експертизи (щодо відповідності вимогам антикорупційного законодавства), здійснюваної Комітетом Верховної Ради з питань запобігання і протидії корупції, мають оприлюднюватись на сторінках відповідних проектів на офіційному веб-сайті Верховної Ради. Утім, як показує системний аналіз таких сторінок, нерідко ці висновки публікуються після сплину тривалого часу з дня їх підготовки, а інколи - взагалі не публікуються. Це пояснюється специфікою та складністю роботи Апарату Верховної

Ради та особливостями комунікації між Комітетом та відповідними працівниками Апарату Верховної Ради [5, с. 154].

Методологія 2017 року (як і попередня Методологія у редакції 2010 року) містить перелік корупційних факторів, які виявляються та оцінюються під час проведення експертизи, зокрема: 1) нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг; 3) відсутність або нечіткість адміністративних процедур; 4) відсутність чи недоліки конкурсних (тендерних) процедур (п. 1.8) [4].

При цьому, у розділі II Методології, в якому розкриваються індикатори, критерії та способи їх оцінки, а також способи усунення такого корупційного фактору, як нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, основний акцент робиться на наявність дискреційних повноважень цих органів і осіб, їх обсяг та межі. І хоча вказується на те, що наявність дискреційних повноважень не є ознакою корупційності нормативно-правового акта, проекту нормативно - правового акта, а належним чином встановлені дискреційні повноваження дозволяють забезпечити ефективну правозастосовну діяльність, також зазначається, що залежно від відносин, дискреційні повноваження можуть суттєво підвищувати можливості суб'єктивного впливу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на рішення, що приймається (п. 2.4, п. 2.7 Методології) [4].

Не складно помітити, що нормотворчість у сфері кримінального провадження тяжіє до встановлення імперативних норм (що об'єктивно обумовлено специфікою правовідносин у цій сфері), до того ж, уточнення (а подекуди і заміна на імперативні) диспозитивних приписів, які розглядаються як корупційно-небезпечні, подається як удосконалення кримінального процесуального законодавства.

Однак навряд чи будь-яке уточнення, деталізація, обтяження диспозитивної кримінальної процесуальної норми є дійсним удосконаленням законодавства, забезпечує ефективність правозастосування у цій сфері і виконання завдань кримінального провадження.

Так, наприклад, ч. 2 ст. 298-4 КПК України (у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р.) містить імперативний припис, який зобов'язує дізнавача, прокурора одночасно із врученням повідомлення про підозру інформувати особу про результати медичного освідчення та висновку спеціаліста за їх наявності [6].

Таке «інформування», на думку авторів Методичних рекомендацій з досудового розслідування кримінальних проступків, здійснюється через складання і направлення особі повідомлення про надання доступу до результатів медичного освідчування та висновку спеціаліста та оформлюється протоколом про ознайомлення з результатами медичного освідчування та висновку спеціаліста [7, с. 86].

Як відомо, ст. 278 КПК України не встановлює такого обов'язку при врученні повідомлення про підозру у вчиненні злочину.

Очевидно, такий обов'язок покликаний забезпечити право особи, якій вручається повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку, на подальше звернення до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи у разі незгоди з результатами медичного освідчування або висновком спеціаліста особа протягом сорока восьми годин, що встановлене цією ж нормою (ч. 2 ст. 298-4 КПК України).

Однак викликає подив подальше забезпечення реалізації цього права знову ж таки правом дізнавача або прокурора на звернення до експерта для проведення експертизи із дотриманням правил, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 298-4 КПК України). Очевидно, що розглядаючи таке клопотання, дізнавач, прокурор повинні керуватись ст. 220 КПК України, у тому числі в частині процесуального оформлення прийнятого за результатами розгляду рішення. І усе це в межах і так доволі стислих строків проведення дізнання та доволі тривалих строків проведення експертиз...

Не зрозуміло, для чого покладати додатковий обов'язок для забезпечення початку реалізації права, якщо надалі надавати право, а не обов'язок забезпечення його остаточної реалізації? Тим більше, що відповідно до ч. 1 ст. 242 КПК України експертиза може бути проведена за зверненням будь-якої сторони.

Чи не створює це підґрунтя для можливих зловживань, невиконання вимог закону через формальне ставлення до них?

На жаль, дізнатись висновок з цих та інших питань, що становлять предмет дослідження антикорупційної експертизи, зокрема щодо Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р., не виявляється можливим, оскільки висновок антикорупційної експертизи на відповідній сторінці офіційного веб-сайту Верховної Ради України відсутній.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна експертиза як засіб запобігання корупції: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 21.05.2012 / ***Верховна Рада України***. иКБ: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0018323-12>.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. / ***Верховна Рада України***. ЦКБ: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700->

3. Порядок проведення антикорупційної експертизи: затв. наказом Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 / *Верховна Рада України*. ШБ: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0303-15>.

4. Методологія проведення антикорупційної експертизи: затв. наказом Міністерства юстиції України від 24 квітня 2017 р. № 1395/5 / *Верховна Рада України*. иКБ: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/тґ.ш/y1395323-17>.

5. Альтернативний звіт оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О.В. Калітенко, Д.О. Калмиков, І.Б. Коліушко та ін.; за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Москаленко О.М., 2019. 366 с.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року / *Верховна Рада України*. иКБ: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>.

7. Досудове розслідування кримінальних проступків: методичні рекомендації / С.С. Чернявський, М.С. Цуцкірідзе, Р.М. Дударець та ін. Київ: НАВС, 2019. 160 с.

Рощина Інна Олександрівна, професор кафедри кримінального права та процесу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, кандидат юридичних наук, доцент

ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

В даний час причини корупції в судовій системі також одна з гострих тем, навколо якої ведуть дискусії багато вчених і практичних працівників. Висуваються різного роду теорії про причини злочинності у судовій системі, при цьому далеко не реальні. Так, О. Костенко пише, що «стан, у якому сьогодні перебуває українське суспільство, є кризовим, бо уражені усі сфери суспільного життя. Ознаки цієї кризи вказують на її глибинний характер. Очевидно, є якийсь радикальний фактор «Х», що й породжує кризу... Згідно із ідеологією соціального натуралізму, якщо воля і свідомість людей знаходяться у стані неузгодженості із законами соціальної природи, то такі люди стають творцями соціальної кризи. Зазначена неузгодженість і є тим фактором «Х», що являється коренем соціальних криз. Усунути цей кризогенний фактор можна лише шляхом приведення волі і свідомості людей у стан узгодженості із природними законами суспільного життя людей [1, с. 108 - 109].

Після винесення вироку сумнозвісному судді - коляднику Р. Зваричу, експертами були висловлювання про те, що достатньо в кожному обласному місті посадити на лаву підсудних по одному судді, як всі судді перестануть брати хабарі [2].